

Monipuolinen ja ymmärtävä kuvaus 1800-luvun alun Turun seksityöläisistä

Kirsi Vainio-Korhonen:

**Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset
1800-luvun alun Suomessa.** SKS 2018. 283 s.
ISBN: 978-952-222-967-0.

Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhosen tutkimus käsittelee 1800-luvun alun seksityöläisiä. Aihe on tärkeä, koska 1800-luvun alun tai sitä varhaisempaa seksityötä ei ole juuri tutkittu Suomen (ja Ruotsin) osalta, toisin kuin 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tilannetta, jolloin prostituutio tuli osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja seksityön sääntely kiristyi¹ samalla valvonnan ja lähdeaineiston määrän kasvaessa. Tutkimus edustaa suuntausta, jossa seksityötä tarkastellaan rikoshistorian sijaan naisten työnteon ja toimijuuden, toisaalta tervey-

den ja laajemmin syrjäytyneisyyden historiana. Kirja on luonteva jatkumo Vainio-Korhosen perhettä, avioliittoa, rakkautta ja erityisesti naisten työn historiaa käsitelleille tutkimuksille.

Päälähteenä on Turun poliisikamarin veneisten tautien valvontakirja eli terveyspäiväkirja. Siihen poliisimestari kirjasi säännöllisesti sukupuolitautilien, lähinnä kupan varalta kaupunginlääkärin tarkastamana yhteensä 164 tarkastusnaista vuosina 1838–1848. Vaikka muissakaan lähteissä ei puhuta suoraan heidän toimintansa ammattimaisuudesta tai mahdollisista palkkioista, Vainio-Korhonen päättelee uskottavasti, että naiset valikoitiin tarkastuksiin todennäköisimmin seksityöläisyyden takia: samanlaisia tarkastuksia tehtiin esimerkiksi Napoleonin Ranskassa, Turun venäläisestä sotaväestä oli valitettu jatkuvien sukupuolitautilien vuoksi, huhtikuussa 1838 lääkintöhallitus määräsi varuskuntapaikkakuntien ”moraalittomasti tunnetun naisväen” tarkastettavaksi ja tarkastetuista puolet oli jossain vaiheessa potilaina Turun veneerisellä kuurihuoneella. Alkujaan seksityön valvonta oli siis käytännön terveystarkastus – vuoden 1734 laki kielsi ilotalotoiminnan, muttei itsensä myymistä.

Tutkimustehtävä kiteytyy kolmeen teemaan: keitä tarkastusnaiset olivat, miksi heistä tuli seksityöläisiä ja millainen heidän elämänsä oli. Tutkimuksen menetelmää ei avata – se jää maininnaksi tutkijan hallussa olevasta pienoiselämäkertasta sekä tarkastusnaisten lapsia ja kummeja koskevasta tietokannasta. Käytännössä Vainio-Korhonen on käynyt terveyspäiväkirjan lisäksi läpi muita Turun poliisilaitoksen asiakirjoja sekä laajasti muun muassa seurakuntien, oikeuslaitoksen, lääninvanhikilan ja -sairaalan aineistoja selvittäessään naisten elämäntähtä. Monen tarkastusnaisen osalta ei kuitenkaan ole kyetty selvittämään koko elämäntähtä. Esimerkiksi sivulla 227 selviää, että analyysi ylittää kuolinmerkintään asti vain 63 tarkastetun osalta, koska hyödynnetty HiKi-tietokanta päättyy pääosin 1850–1860-luvuille. Moni tutkituista myös muutti Ruotsiin tai Venäjälle. Vaikka kollektiivinen analyysi paikkaa yksittäisiä aukkoja eikä kaikkien elämäntietojen selvittäminen olisi ollut edes tarkoituksenmukaista, olisi lähdekritiikkiä ja tietojen yleistettävyyttä voinut avata jo johdannossa.

Laajan lähdeaineiston avulla tarkastusnaisista on saatu kattava yleiskuva (ikä, toiminta-aika, lapsimäärä, taudit, rikollisuus jne.), jota peilataan tarkasti tapaus-esimerkkeihin. Monipuolisuus näkyy jäsenyyksessä, joka etenee tarkastusnaisten taustasta ja asumisesta lapsuuteen ja kotiin, tarkastusnaisten omiin lapsiin, seksityöhön ja lähdeaineiston rajoissa asiakaskuntaan, kehuhuoneisiin, tauti- ja sairaalakohtaloihin sekä avioliittomarkkinoihin, irtautumiseen seksityöstä ja lopulta erilaisiin kuolemiin. Vainio-Korhonen korostaa, että tarkastusnaisillakin oli useita rooleja esimerkiksi tyttärinä, äiteinä ja kaupunkilaisina. Seksityö oli heille

usein osa hajanaista toimeentuloa ja samalla vain yksi ”moniongelmaisten naisten” (s. 233) haasteista.

Tärkeimmiksi vertailukohdiksi nousevat 1800-luvun osalta Toivo Nygårdin tutkimukset irtolaisuudesta, sukupuolitaudeista ja seksityöstä ja suurimpia kaupunkeja koskevat, eritoten Antti Häkkisen ja Marianne Grönqvistin, prostituutiotutkimukset.² Porvarillinen perheineen voimistui, suhtautuminen seksiin ja aviottomiin lapsiin tiukentui 1800-luvun aikana. Tämänkin tiedostaen Vainio-Korhosen tulokset ovat erittäin kiinnostavia. Vertaillen Turun palon jälkeistä aikaa vuosisadan vaihteen ohjesääntöiseen prostituutioon hän löytää yllättävän isoja eroja seksityöläisten välillä ja suhtautumisessa heihin. Esimerkiksi Häkkisen tutkimat Helsingin prostituoidut olivat tyypillisesti hyvin nuoria, kaupungin ulkopuolelta, maaseudulta ja ulkomailta tulleita. He työskentelivät julkisesti, usein ilotalojen piirissä, ja leimautuivat loppuikäseen. Puoli vuosisataa aiemmin eläneet Turun seksityöläiset puolestaan olivat pääosin keski-ikäisiä, työskentelivät itsenäisesti, vaikkakin usein kasarmien ja majatalojen tienoilla, ja olivat yleensä turkulaisia, kaupungin omia tuttuja naisia. Monilla säilyi lähin turvaverkosto eikä seksityö ollut vielä niin leimaavaa. Vähintään neljännes tarkastusnaisista avioitui, mukaan lukien aviottomia lapsia ja sukupuolitauteja saaneet, aloitti kunniallisena pidetyn elämän.

Tutkimuskohteena Turku on hyvin perusteltu, koska suurena varuskunta-, satama- ja markkinakaupunkina siellä oli kysyntää seksityölle, mutta toisin kuin otsikko antaa ymmärtää, kirja ei kata koko Suomea. Maantieteellistä vertailua, myös Ruotsiin, tehdään kirjallisuuden avulla, mutta suurin osa siitä koskee, kuten todettua, varsin erilaista vuosisadanvaihdetta. Vainio-Korhonen kuvaa tonttinumeroiden tarkkuudella Turun palon jälkeistä kaupunkia, korostaen ajan omaleimaisuutta, köyhyyttä ja ihmisiä selviytyessä kriisistä; tämä on kiinnostavaa mutta ajatus Turusta tyypillisestä tai epätyypillisestä ”suomalaisena” esimerkkinä seksityöläisten toimintaympäristöstä jää mietityttämään. Kuten Vainio-Korhonen itsekin toteaa, tarkastukset tuli aloittaa muissakin varuskuntapaikoissa ja Helsingissä perustettiin 1847 oma terveystoimisto tarkastuksia varten, Turussa vasta 1876.

Vainio-Korhosen mukaan “[t]urkulaisten naisten terveystarkastukset olivat Suomen ensimmäiset” (s. 14). Kuitenkin jo 12.2.1811 annettu keisarillisen kirje vaati tarkastettavaksi vangit, merimiehet, maakauppiaat, kaupparengit ja kaupustelevat naiset, johon Vainio-Korhonenkin viittaa, koska osa tarkastusnaisista hankki markkinapassin (s. 162). Hän ei kuitenkaan pohdi sitä, että samassa kirjeessä vaadittiin myös kaupunkien ”vähemmän siveellistä naisväkeä” hankkimaan lääkäriltä terveystodistus puolivuosittain. Esimerkiksi Häkkinen on tulkinnut tämän tarkoittaneen, että Helsingissä – siis yleisemminkin Suomen kaupungeissa – aloitettiin

seksityöläisten tarkastukset ainakin jossain määrin jo tuolloin. Itse kallistuisin samaan tulkintaan.³ Turussa tarkastukset olivat oletettavasti mittavimpia ja terveyspäiväkirja on luultavasti ensimmäinen yhtenäisenä säilynyt ja siksi merkittävä tutkimusaineisto. Jonkin toisen kaupungin tarkempi vertailu 1800-luvun alusta tai puolivälisestä olisi kuitenkin vahvistanut entisestään väitettä seksityöläisyyden muutoksesta verrattuna autonomian ajan loppuun.

Haavoittuvissa olosuhteissa eläneitä tarkastusnaisia Vainio-Korhonen tutkii heidän omista lähtökohdistaan käsin, eikä viranomaiskontrollin tai asiakkaiden passiivisina uhreina. Tämä on kiitettävä näkökulma, jota Vainio-Korhonen perustelee ”historiallisena empatiana” (s. 20). Vertailukohtia haetaan esimerkiksi Anna Kontulan nykytutkimuksesta⁴, jossa on nostettu uhri-näkökulman ja ”huorastigman” rinnalle ajatus seksityöläisten toimijuudesta, omien palkkioiden, työaikojen ja asiakkaiden määrittäjinä. Vainio-Korhonen tulkitsee, että myös 1800-luvun turkulainen saattoi pakottamisen sijasta ajautua tai jopa valita seksityön lisäansioksi tai vaihtoehdoksi irtolaispäilyille ja rajuille kehruuhuonetuomiolle. Puolet tarkastetuista luettiin itselliseksi, eikä pelkkä ”irstaus” aiheuttanut juridista ongelmaa, jos naisella oli jokin toinen työ, asuinpaikka ja laillinen suojelus. Vakinaista työtä hankkimaan kehoitetut tarkastusnaiset osasivatkin keksiä työtarjouksia, joiden tarkastaminen vei viranomaisilta aikaa, tai vedota sairauksiin, raskauteen tai pienen lapsen hoitamiseen, jolloin laillista suojelua ei tarvittu. Lopulta vain vajaa viidennes tarkastusnaisista sai irtolaisuustuomion, ja heistäkin lähes kaikki valittivat ylemmille viranomaisille. Samoin aviottomia lapsia synnyttäneet tarkastusnaiset jättivät usein mielenosoituksellisesti saapumatta yhteisöllisesti nöyryyttäviin kirkotuksiin.

Vainio-Korhonen pohtii laajasti myös tutkimuseetikkaa eikä tarkastusnaisista ole kerrottu mitään liian intiimiä. Onnistuneesti hän perustelee tarkastusnaisten synonyymiksi neutraalin ja kuvaavan *seksityöläinen*-käsitteen, vaikkei se ole aikalaistermi. Esimerkiksi *prostituoitu* olisi ollut huonompi vaihtoehto, koska se vakinaistui Suomessa vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla ja on negatiivisesti sävyttynyt – tosin kirjassa puhutaan myös ”ammattihaureudesta” jota voi pitää prostituution synonyymina (s. 23, 232, 239). Käytännönläheinen valinta on käyttää tarkastusnaisista heidän oikeita nimiään. Se on osa näkökulmaa, jossa seksityötä lähestytään ilman peittelevää paheksuntaa. Kirjaa lukiessa kuitenkin yllättää, että otsikon alleviivaama mutta kirjassa vain kahdesti mainittu ”Kirppu-Kaisa”, Catharina Juhontytär, ei ollutkaan tarkastusnainen. Hän oli yhden tarkastetun

äiti ja aviottomia lapsia saaneena itsekin mahdollisesti seksityöläinen. Teoksen informatiivisuutta olisikin lisännyt nimiluettelo perustietoineen.

Kaikkienensa kirja on ymmärtävä ja monipuolinen kuvaus turkulaisista seksityöläisistä. Se kuvaa myös laajempia yhteiskunnallisia muutoksia, joita esimerkiksi tauti- ja perhekäsityksissä tuona aikana tapahtui. Käytettyjen lähteiden osalta on perusteltua, että tiedot itse työstä ja asiakaskunnasta jäävät vähemmälle. Niiden ja esimerkiksi venäläisen väestön ja suomalaisten naisten suhteista laajemminkin jää aihetta lisätutkimuksille. Anakronismit välttävä ajallinen vertailu yleistää tutkimustuloksia osaksi laajempaa, nykyistäkin keskustelua. Teosta voi suositella sukupuoli-, perhe-, terveys- ja kaupunkihistoriasta sekä työn historiasta kiinnostuneille ja yhteiskunta- ja sosiaalitetilijöille. Huoliteltu kieli tekee kirjasta helposti lähestyttävän myös suurelle yleisölle. Lähes jokaiselta aukeamalta löytyy kuvia, jotka on sidottu hienosti osaksi analyysia. Internetin kuvapankkeja on hyödynnetty vaivalla ja kirjaa varten on otettu valokuvia esimerkiksi Turun tapahtumapaikoista. Ei vähiten näistä syistä ja siksi että Vainio-Korhonen nostaa ansiokkaasti suomalaiset tarkastusnaiset terveys- ja rikostilastoista aktiivisiksi ihmisiksi, on kirja saanut runsaasti ansaittua huomiota.

Petteri Impola, FM
Jyväskylän yliopisto

1. Esim. 1875 keisarillinen julistus niin sanotusta ohjesääntöisestä prostituutiosta ja 1889 rikoslaki.
2. Helsingin prostituutiosta on ilmestynyt myös uusi teos. ks. Katja Tikka, Iisa Aaltonen & Elina Maaniitty, *Punaisten lyhytjen Helsinki. Prostituutio pääkaupungin historiassa*. Minerva 2018.
3. Tarkastusten yleisyyteen viittaisi 1845 lääkintöhallituksen ylliohtajan näkemys, etteivät kaupunkien (*privilegerade eller tolererade*) yleisten ilotyttöjen kuukaositarkastukset olleet ehkäisseet tartuntoja. Itse asiassa jo 1844 lääkärikunta ehdotti yhdeksi keinoksi bordellien perustamista Helsinkiin ja Turkuun. Ks. F.J. Rabbe, *Historiska uppgifter om veneriska smittan i Finland samt åtgärderne till dess förekommande, hämmande och utrotande intill år 1849*. FLSH IV. Helsingfors 1849–50, 138–139, 158–160. Ks. myös Antti Häkkinen, *Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava 1995, 165; Marianne Grönqvist, *Glädjeflickor och bordeller. Den reglementerade prostitutionen i Åbo kring sekelskiftet 1900*. Teoksessa Pia Forssell & John Strömberg (toim.) *Historiska och litteraturhistoriska studier 75*. SLS 2000, 292.
4. Anna Kontula, *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Like 2008.